

LA NOTICIABILITAT DE LES DROGUES IL-LEGALS A LA PREMSA*

María Dolores Montero Sánchez

Les drogues il·legals i el seu entorn han estat en els darrers anys un tema constant i en ascens dins la informació diària. La producció, circulació i consum, així com els diferents tipus de drogues, els seus efectes sobre la salut i les seves repercussions socials sovint es converteixen en notícia. Però, què és el que fa que un esdeveniment relacionat amb el món de les drogues es converteixi en notícia?

Els criteris són molt diferents. Entre ells podrien esmentar-se l'acció de les institucions, la quantitat de droga confiscada i el seu valor en el mercat negre, la importància dels personatges (famosos per la seva activitat professional o social), la presència de bandes internacionals de traficants, els actes violents, la mort o, simplement, els aspectes anecdòtics i insòlits que abunden sobretot en la forma de transportar la droga d'uns països a uns altres.

Altres vegades, el criteri és molt més prosaic i un esdeveniment es pot convertir en una gran notícia simplement perquè s'ha produït en un lloc proper i s'ha assolit una cobertura exhaustiva amb fotografies a dojo.

La utilització de les fonts, la selecció dels esdeveniments i el temps limitat que té el periodista per realitzar el seu treball, l'obliguen a fer el que D.L. Altheide descriu com «predefinir i simplificar la realitat». La notícia és, sobretot, una forma de contemplar aquesta realitat: tots els esdeveniments són essencialment el mateix; són objectes que poden ser estudiats independentment de les interpretacions o continguts i els processos que els crearen: un foc o una reunió de l'ajuntament es poden descriure, filmar i enregistrar de la mateixa manera... Aquesta orientació

* Aquest article es basa en l'estudi *Les notícies sobre droga a la premsa de Barcelona*, elaborat gràcies a un ajut de la Comissió Interdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica (CIRIT) de la Generalitat de Catalunya. Es tracta d'una anàlisi de la informació (notícies, reportatges, entrevistes i articles d'opinió) sobre drogues il·legals apareguda durant l'any 1988 en els diaris de més difusió a Catalunya: *El País*, en la seva edició de Barcelona, *El Periódico de Catalunya* i *La Vanguardia*, per ordre alfabètic.

permet als periodistes decidir sobre els «fets», malgrat que la seva versió d'aquests fets sigui sempre un «assumpte pràctic» (Altheide, 1974: 175).

Tanmateix, el procés de producció de la informació no es fa patent en el producte final, en la narració puntual dels esdeveniments. El lector percep la notícia com un relat que transmet amb objectivitat la realitat esdevinguda. No entén la notícia com un fet aïllat, sinó que la incorpora als seus coneixements i la interpreta segons el seu punt de vista. És a dir, el lector contextualitza la informació en el marc d'altres notícies que sobre el mateix tema ha llegit amb anterioritat.

A grans trets, la informació situa les causes de la drogaaddicció en l'atur, en la insatisfacció general de la joventut, així com en el fet de constituir un negoci fàcil per als petits traficants i un negoci d'extraordinàries proporcions per als grans. Les solucions no es perfilen a curt termini, en tot cas sempre són sectorials i, amb freqüència, discutibles.

D'altra banda, les interpretacions que s'ofereixen sobre la droga evolucionen i aporten nous elements per encarar la situació. A principis dels anys 80, la drogaaddicció va saltar a les pàgines d'actualitat associada inevitablement a l'increment de la delinqüència i com un component més de la inseguretat ciutadana. Després, hom ha ressaltat el fet que constitueix una malaltia de greus conseqüències personals i socials. Recentment, la droga s'ha convertit en un problema universal que ultrapassa les fronteres dels estats, com han demostrat els grans escàndols relacionats amb les xarxes de tràfic i el blanqueig de diner.

En 1988 un nou element es va incorporar a aquest panorama: l'augment de la mortalitat per consum de drogues, particularment a Catalunya. Una expressió de la drogaaddicció que ha trobat una forta ressonància en la premsa de Barcelona. A manera d'alerta social, els diaris han cridat l'atenció sobre aquesta qüestió però, sovint, la informació s'ha presentat amb un cert tremendisme que s'apropa més al relat de successos que a un tractament seriós de les seves causes.

Els estudis realitzats fins ara sobre informació i drogues a la premsa ressalten la tendència de les notícies a presentar la realitat de les drogues des del punt de vista més dramàtic, sense oferir una via de futur a les persones afectades per la drogodependència¹. En alguns aspectes, sembla no haver-se produït cap canvi. Cal

¹ R. Mendoza, M. Sagrera i S. Vera (1979), en una anàlisi de contingut de la informació sobre drogues, publicada des de 1970 fins a 1976 en la premsa espanyola, ja assenyalaren, entre d'altres qüestions, la tendència a espectacularitzar i dramatitzar la realitat; com existeix un tractament diferent del drogaaddicte de carrer i del personatge públic que apareix involucrat en el tràfic de drogues; i que la informació es basa en l'estratègia de la por. Segons aquests autors, la informació permet d'entreveure la impossibilitat de guariment i de reinserció del drogodepenent.

Més endavant, J. Biurrún (1984), en una anàlisi realitzada a partir del «Diario 16», concloué que els discursos de la premsa sobre la droga tenen elements paternalistes, que aporten algunes dades científico-mèdiques i que introdueixen en les informacions les explicacions tòpiques de la «crisi de valors», «insolidaritat» i «competitivisme social» entre altres.

El 1987, en un estudi de premsa diària i revistes d'informació general, B. García, J. Menor i A. Perales plantejaren, entre d'altres, les següents conclusions: el predomini de les notícies delictives, així com la dimensió jurídica i política enfront de la dimensió sanitària i social; la tendència de la

reconèixer però que darrerament s'observa un interès per informar cada cop millor sobre les diferents drogues i els seus efectes i introduir nous elements de reflexió, tal com ha passat amb el debat sobre la seva legalització.

Les seccions i l'estructuració de la realitat de la droga

El diari en la seva globalitat constitueix una proposta per al coneixement de la realitat, dels fets esdeinguts i del seu significat en el context on s'han produït. Ens ofereix la seva versió per a la interpretació de l'actualitat, allò que ha considerat com a «noticable». El diari selecciona aquests fets i ordena els esdeveniments del món i del nostre entorn més immediat en seccions que fragmenten la realitat.

Cada empresa periodística elabora les seves estratègies per a la recollida i tractament de la informació i atorga a les seccions un valor específic en funció dels seus mitjans i del producte final que desitja oferir al seu públic. En el treball quotidià dels professionals, la distribució de la informació per seccions constitueix un marc de producció i una referència que imprimeix a les notícies el punt de vista des del qual s'ha de contemplar la realitat. A cada una —a la d'internacional, a l'estatal, a la local, la d'economia, a la d'esports, etc, per esmentar sols les habituals— existeixen criteris més o menys definits per a la selecció i valoració de la informació segons siguin les necessitats del periòdic.

Per al lector les seccions constitueixen alhora un marc de lectura dels esdeveniments i una contextualització de les notícies. Les seccions estructuren la realitat en zones de rellevància espacial i temàtica, que impliquen un grau determinat de relació entre els lectors i els fets esdeinguts. Així com l'individu ordena la seva experiència subjectiva a nivell espacial diferenciant entre el «món a l'abast efectiu», on pot influir i actuar directament, i el «món a l'abast potencial», recuperable o assolible i on la seva influència i actuació és mediatitzada (Schutz i Luckmann, 1973: 112), el diari també estructura espacialment la realitat que ens presenta. Dels esdeveniments més propers als més llunyans, contemplem l'actualitat com un element més de la nostra vida quotidiana o, al contrari, com un element aliè als nostres interessos més immediats i sobre el qual no tenim capacitat per influir-hi directament.

La rellevància temàtica s'expressa en l'articulació del discurs global del diari a través de les seccions i en la valoració que el lector en fa. Així la primera pàgina actua com a selecció principal i com a conductora de la publicació. L'editorial exposa el punt de vista de l'empresa sobre els temes més importants de l'actualitat. Les seccions d'opinió actuen com a contrapunt de la informació i permeten de desenvolupar punts de vista diferents sobre un mateix assumpte. Les subseccions permeten de delimitar, dins de cada secció, els aspectes diferencials de la informació que s'ofereix.

informació a igualar «drogues dures i toves» atribuïnt-los les mateixes característiques; i la «mitificació» de la droga com «l'agent culpable de la drogaaddicció»

La peculiaritat de les drogues com a tema d'informació rau en l'existència de diferents criteris de noticiabilitat segons quin sigui l'àmbit on apareixin les notícies. La droga ha anat escampant el seu àmbit d'acció i, en el decurs del temps, ha passat del reducte fix de l'antiga secció «Successos» a la d'internacional, estatal, o societat. Actualment ja es presenta a totes les seccions del diari i en una gran varietat d'escenaris. En cadascun dels àmbits i seccions es mostren múltiples factors que no permeten una fàcil comprensió de la totalitat del problema i, molt menys, entreveure una solució a curt termini.

A la secció d'internacional es converteix en un element més de les relacions entre els països. La producció de drogues apareix com un afer econòmic i polític de països inestables econòmicament i política. El tràfic és un problema delictuós a escala internacional que, en ocasions, esquitxa sectors oficials polítics i econòmics i on la solució tan sols es perfila a través d'acords entre els diferents països.

En la d'estatal, el protagonisme es concedeix a la lluita contra la droga, a les institucions i els estralls que causa entre la joventut i s'associa a les grans malalties d'aquest segle, com la SIDA. El petit traficant es converteix en la darrera anella visible de tota la cadena i el drogaaddicte apareix com la víctima final de tot el procés. En l'escala local, s'incideix en els fenòmens particulars que provoquen aquest consum: mortalitat, delinqüència, rehabilitació, etc.

Entre la rutina, l'espectacularitat i la dramatització

La notícia és el producte d'un procés on conflueixen una diversitat de factors: en primer lloc, els interessos de l'empresa periodística, que estableix el seu criteri en la selecció i presentació de la informació; en segon lloc, els relatius a la definició del que és o no és noticiable per part dels professionals de la informació i, en darrer lloc, en ocasions, els interessos de les mateixes fonts d'informació, sobretot en el cas de les institucions, que, a través dels mitjans de comunicació, donen a conèixer a la societat el seu punt de vista i la seva acció sobre els esdeveniments.

Els interessos de l'empresa periodística es manifesten principalment en l'articulació concreta del seu discurs sobre la droga: d'un costat, els temes de les notícies rutinàries, que van relatant de forma puntual els fets quotidians, els quals no es pressuposa que tinguin una importància cabdal. Per l'altre, els temes susceptibles de convertir-se en grans esdeveniments, que mereixen un tractament informatiu extens i davant dels quals es desplega una gran quantitat de mitjans per a la seva cobertura. I, en un altre apartat, la incorporació de l'opinió del diari en la seva pàgina editorial i les opinions dels diferents col·lectius socials davant la droga.

Podria dir-se que, pel que fa a les notícies, la droga respon als mateixos criteris de producció que la resta de temes: la valoració dels fets i de les fonts. El discurs periodístic sobre la droga es construeix a partir de tres elements principals: la focalització d'unes drogues en particular i els seus efectes, l'acció de les institucions en resposta a la droga i el seu entorn i la mortalitat per sobredosi. En canvi, altres aspectes com el consum o la rehabilitació, contemplats des d'una perspectiva

sanitària, tenen un tractament circumstancial i, per descomptat, molt escàs en relació amb els anteriors.

Igual que en uns altres temes de la informació, que també mereixen un tractament continu de la premsa, la presentació dels esdeveniments relacionats amb la droga no respon sempre a la realitat social, i la selecció dels fets per transformar en notícies recull tan sols alguns dels aspectes d'aquesta realitat.

Com a exemple, la droga es podria comparar amb altres temes que compten de la mateixa manera amb una presència constant en la informació, com són la delinqüència o la inseguretat ciutadana. Localitzada normalment en la secció de Societat, la major o menor presència d'informacions no és relacionada directament amb l'augment o minva dels delictes, ni tan sols amb els delictes més freqüents soferts pels ciutadans, de forma que es tendeix a ressaltar els més espectaculars o fins i tot violents, en tant que, a la vida real, són els més infreqüents (M.D. Montero i J.M. Pérez Tornero, 1986)².

Les drogues predominants en la informació, l'heroïna i la cocaïna, no són, en absolut, les de consum més generalitzat. En una enquesta sobre els hàbits de consum a Catalunya, realitzada pel Departament de Sanitat de la Generalitat de Catalunya, el 1986, es va posar de manifest que els joves entre els 15 i 29 anys que algun cop havien pres heroïna eren tan sols el 3,2%, però els que havien tastat cannabis eren el 23,4% (Colom i Farran, 1988: 45)³.

A les notícies, encara que les referències a la droga són imprecises en una bona part (quasi en una tercera part de les informacions sobre drogues durant 1988 als tres diaris de més difusió a Catalunya), l'heroïna és la que assoleix una major proporció, seguida de prop per la cocaïna. Al contrari, en termes comparatius, al cannabis i els seus derivats se'ls dedica relativament poca atenció.

L'acció institucional s'expressa en les informacions sobre la intervenció policial, legislativa i judicial i, molt menys, en relació amb l'acció preventiva d'institucions i associacions contra la droga. La constància d'aquests tipus d'informacions sembla respondre principalment a l'estabilitat de les seves fonts i, d'altra banda, a la importància que cada empresa periodística atorga a aquestes accions. El discurs periodístic intercala la rutina i els grans esdeveniments com dues formes d'expressió de l'acció constant de les institucions que lluiten contra el tràfic de

² El criteri de selecció de les notícies respon en molts dels casos a una visió prefabricada de l'empresa periodística, que planifica rutinàriament la recollida d'informació i assigna a certs temes una cobertura que té assegurada mitjançant les fonts institucionals.

En un estudi de les notícies sobre delinqüència aparegudes en *El País* durant l'any 1983 (M.D. Montero i J.M. Tornero (1986) s'arriba a la conclusió que la tematització de les notícies sobre delictes i inseguretat ciutadana en general no responia directament al creixement o disminució de la delinqüència, sinó que reflectia més aviat aquesta tendència a expressar de forma rutinària un tipus de delictes que certament no són els més freqüents en la societat.

³ L'enquesta sobre hàbits de consum de drogues es realitzà a una mostra significativa de joves, metges i mestres. J.Colom (1988) destaca els seus resultats en comparació amb una enquesta anterior realitzada el 1982 pel que fa a la freqüència de consum de begudes alcohòliques, tabac i substàncies com àcids, amfetamines, cocaïna, coles, inhalants, heroïna i altres opiacis, cannabis i ansiolítics.

drogues. Però, sobretot, la persistència d'aquesta acció de les institucions com a fet noticable reflecteix la importància i la necessitat de la repressió del tràfic com un fet central de la lluita contra la droga.

Les notícies sobre captures de drogues semblen indicar al lector la presència arreu del tràfic de drogues i també l'èxit o el fracàs de la intervenció policial. De fet, les captures de droga constitueixen ja una informació tipificada en la seva cobertura que presenta trets molts semblants en els diferents diaris. Com a esdeveniment rutinari, qualsevol detenció i confiscació de droga, per petita que sigui, pot convertir-se en notícia que narra els fets de forma breu. Qualsevol acció policial amb captura de drogues és noticable perquè la noticiabilitat rau precisament en la institució i en la seva acció, al marge dels seus èxits efectius. Tanmateix, quan la informació reflecteix un esdeveniment excepcional, els criteris de noticiabilitat són diferents i responen als interessos particulars de cada diari.

La cobertura de les notícies sobre mortalitat relacionada amb el consum de drogues, igual com a les notícies sobre les captures de droga, tendeix a ser rutinària, però també és, en ocasions, una informació de primera pàgina. Sovint els fets apareixen en forma de notícia breu, sobretot quan es tracta de les morts esdevingudes els dies anteriors, i el desenvolupament en profunditat del problema es realitza a través de l'índex estadístic de mortalitat elaborat pel mateix diari o facilitat per les diferents institucions (Institut Anatòmic Forense, Policia Nacional, Govern Civil, Generalitat, Ajuntament de Barcelona, etc.).

La diferència fonamental en el tractament de la informació sobre captures de drogues o la mortalitat és que les primeres s'ajusten als fets succeïts. L'espectacularitat de la notícia correspon, en certa mesura —al marge del seu tractament—, a l'espectacularitat de l'esdeveniment narrat per la notícia. En canvi, quan la informació tracta en profunditat la mortalitat a causa de la droga, amb freqüència ho fa a partir de les declaracions dels responsables institucionals.

És a dir, la notícia no la constitueix l'acció de la institució, sinó les diverses opinions que la institució pot donar sobre les causes de l'augment de la mortalitat. En aquest cas, la informació que s'ofereix depèn més de la subjectivitat del diari i de la importància que atorga a aquestes declaracions. Per altra banda, pel que fa al públic, el missatge no és consonant ja que cada institució o personatge pot tenir la seva pròpia versió sobre les causes de la mortalitat: augment del tràfic il·lícit, circulació d'una partida de droga adulterada, el consum de diferents tipus de drogues, el deteriorament físic de les persones segons el temps d'addicció a les drogues, la puresa de la droga, etc.

Mentre que les notícies sobre captures de drogues il·legals a la llarga són el reflex de l'eficàcia institucional, les notícies sobre mortalitat tendeixen a dramatitzar les conseqüències de la droga. La mort apareix com el desenllaç inevitable de la drogaaddicció, sobretot si es considera l'escassetat de notícies a l'entorn de la prevenció o el tractament del drogaaddicte; es remet a la història personal de l'individu, o contràriament, s'objectiva a través de termes com «epidèmia», que reflecteixen un cert sentiment de resignació social i institucional en la dificultat i també la incapacitat de resoldre el problema.

Els escenaris i actors de les notícies

La globalitat d'aspectes relacionats amb les drogues i el seu entorn, la problemàtica social que desencadenen s'expressen en multitud d'esdeveniments i no constitueixen per si mateixes un tema autònom de la informació diària. Una altra característica de la noticiabilitat de les drogues és la seva fragmentació en subtemes segons les diferents fases que travessa la droga: producció, circulació i consum, però, sobretot, l'acció institucional en contra de la droga.

La producció de les diferents substàncies en els països d'origen és, sovint, associada a les grans xarxes de tràfic internacionals. La circulació de la droga en la societat es manifesta a través de les informacions sobre el tràfic internacional i nacional i els grans escàndols de blanqueig de diner, en els quals hi ha implicats sectors polítics i econòmics d'alguns estats. Les informacions sobre consum ens indiquen les tendències de cadascuna de les drogues, les seves repercussions socials i l'increment de la mortalitat.

No obstant, el fet més notable i que crida més l'atenció és que la meitat de notícies sobre drogues il·legals no són tematitzades específicament a l'entorn d'elles, sinó que solament és un tema secundari en el relat de la notícia. Es podria diferenciar dos grans grups d'informacions: primerament, el que fa de la droga el tema principal de la notícia; i, segonament, aquell en el qual la droga apareix com un tema secundari associat als més diversos esdeveniments polítics, econòmics, etc.

Així, quan la droga és el tema principal de la notícia acostuma a dedicar-se (com hem vist anteriorment) als aspectes repressius, processaments, mortalitat, etc. En canvi, quan la droga és un tema secundari, hom observa que apareix associada principalment al concepte de malaltia quan es fa referència a la mortalitat, consum i rehabilitació. En segon lloc, a la política internacional, sobretot en relació amb la producció de la droga, el tràfic, la legislació, repressió i acords entre diferents països. I en tercer lloc a la delinqüència, relacionada amb les accions repressives i les repercussions socials de les drogues il·legals; en menor mesura, la droga es pot convertir també en un element de les informacions sobre terrorisme i sobre política estatal.

Pel que fa als actors de la informació, el diari constitueix l'espai comunicatiu públic per excel·lència. És un àmbit d'interacció discursiva on els diferents actors socials manifesten la seva actitud de consens o no amb la resta d'actors. Les institucions estatals, personatges, grups socials, etc. poden expressar a través de les notícies la seva versió de les diferents qüestions que afecten la societat.

El periòdic recull i selecciona els diferents discursos i ofereix a l'opinió pública els elements per al coneixement de la realitat i les diferents posicions davant d'ella. Al mateix temps les pràctiques periodístiques no són alienes a les actituds de les institucions i organitzacions que desitgen donar a conèixer el seu propi punt de vista. Com explica Hartley (1982: 8): «La notícia és una institució social i un discurs cultural que existeix i té significat sols en relació amb altres institucions i discursos que actuen a la vegada. No es pot entendre al seu marge, i la gent que realitza les notícies ha d'adaptar les seves activitats a un sistema complex d'interrelacions socials». Podria dir-se que el diari procedeix a una «posada en

escena» de les veus dels diferents actors socials i, consegüentment, a una valoració de la importància d'aquests actors socials.

En la recollida d'informació prevalen els criteris del periodista i de l'empresa sobre el fet i les fonts. Les rutines del treball periodístic donen privilegi fonamentalment a les fonts institucionals i, encara més, en l'interior de les institucions, a les persones que ocupen llocs de responsabilitat i control⁴. Amb el temps, la persistència de les informacions sobre fets semblants, narrats des dels mateixos punts de vista, tipifica els actors i les seves accions i introdueix elements estereotipats a l'entorn dels personatges de la notícia.

Les drogues il·legals s'insereixen, en la majoria d'ocasions, en escenaris repressius i polèmics. L'acció institucional i social en general sobre el món de la droga es manifesta a través d'actors col·lectius o individuals que perfilen diferents formes d'actuació: repressiva, preventiva o de rehabilitació. Les declaracions dels responsables governamentals, les accions de vegades contradictòries que es produeixen en l'interior de les institucions, els actes de protesta d'alguns sectors de ciutadans, l'opinió dels professionals o els individus que relaten la seva experiència professional, acostumen a ser els personatges que intervenen públicament davant el problema de les drogues. I atès que la perspectiva de les notícies i les pràctiques periodístiques també tendeixen a afavorir les fonts institucionals, el discurs repressiu, a més de ser el més freqüent, és també el discurs que apareix més netament definit; en canvi, els discursos procedents d'altres sectors socials es perfilen únicament inserits en situacions conflictives que posen en qüestió el discurs oficial de les institucions.

Els protagonistes de les notícies sobre drogues col·loquen el lector davant situacions i punts de vista diferents. Això tant pel que fa a les informacions que fan de la droga el tema principal, com a aquelles on apareix tan sols com un tema associat. En política internacional el protagonisme recau en els governs dels diferents països i, sovint, el seu discurs és repressiu. En el marc de la política estatal destaquen les institucions policial i judicial i el seu discurs és, també, eminentment repressiu; les informacions inserides en política sanitària són minses i encara en aquest cas el seu discurs oscil·la entre la prevenció i la repressió. En les

⁴ Gaye Tuchman (1978), a *La producció de la notícia. Estudi sobre la construcció social de la realitat*, explica, a partir d'un treball de camp en diferents periòdics i emissores de televisió, com el periodista assumeix un coneixement de rutina que modela les seves pràctiques professionals: les tipificacions d'esdeveniments i les generalitzacions del periodista.

Les generalitzacions es relacionen amb l'exigència de credibilitat de la notícia. Les circumstàncies determinen si un fet ha de ser verificat o no, però... ¿què succeeix quan els fets no són verificables, com és el cas de les declaracions de personatges? Per a aquesta autora, el periodista parteix de tres generalitzacions: 1) Un individu o organització es converteix en font d'una notícia en la mesura que està interessat a convertir-se en notícia, per tant ha de provar que té aquesta propietat de cara a la informació pública; 2) Algunes d'aquestes persones estan més ben situades que altres per conèixer dades i esdeveniments, de forma que s'afavoreix sempre les persones situades en les posicions més elevades de la jerarquia organitzativa; 3) Institucions i organitzacions es protegeixen a si mateixes i les persones que les integren de manera que una declaració o un «sense comentaris» assoleixen el seu significat en aquest context (pàgs. 102-109).

pàgines que els diaris dediquen a l'àmbit social, no polític, apareixen els mateixos implicats, famílies i joves drogaaddictes, les associacions per al tractament i rehabilitació dels drogodependents, les associacions de veïns afectades pel tràfic i consum de drogues, etc. Les situacions on apareixen aquests actors constitueixen l'àrea conflictiva per excel·lència, on es superposen tants discursos com formes possibles hi ha en la societat de contemplar la problemàtica de la droga.

L'àmbit de la «política» és l'esfera en la qual té lloc la presentació, la reafirmació i alhora la problematització dels plans d'acció de les institucions polítiques. Per a les institucions polítiques, la premsa i els mitjans de comunicació en general són una plataforma a través de la qual poden donar a conèixer i raonar davant el públic la seva actitud sobre les qüestions fonamentals que preocupen la societat. Així, el discurs formal de les institucions, especialment les governamentals, s'articula sobretot a partir de l'explicació dels seus objectius explícits i els mitjans per aconseguir-los. Com a discurs formal que és, la premsa ratifica qualsevol expressió de l'acció institucional —a través de la cobertura d'esdeveniments concrets, o bé a través de la recollida de declaracions dels actors autoritzats en aquesta institució— com un fet noticable.

Al mateix temps, en el diari també apareixen els diferents grups socials o àdhuc els sectors de la institució mateixa que estan en divergència amb els objectius oficials. Aquests grups socials i sectors elaboren els seus discursos sobre els objectius explícits de la institució i ofereixen uns mitjans alternatius per a l'assoliment de llurs objectius. A diferència dels representants oficials de la institució, la seva «noticiabilitat», és a dir, la seva capacitat per convertir-se en notícia, i així donar-se a conèixer a l'opinió pública, no està assegurada d'antuvi.

Els actors institucionals en divergència amb el discurs oficial poden convertir-se en notícia segons quina sigui la importància de la seva dissidència o segons el lloc que ocupen en la jerarquia organitzativa de la institució. Malgrat això, els diferents grups socials que vulguin fer públics llurs discursos necessiten d'altres estratègies i accions per donar a conèixer la seva posició, ja que les seves relacions amb la premsa no són estables i en conseqüència la seva «credibilitat» com a font d'informació cal que sigui constantment ratificada.

En realitat, la línia demarcatòria entre l'àmbit de «la política» i la «no política» és de difícil definició. La política es dissemina per les diferents seccions del diari, des de la internacional fins a la local i la de societat, encara que algunes empreses periodístiques intenten emmarcar-la en seccions definides. No obstant, és dins l'àmbit de les informacions en el qual els actors no es mouen en el terreny de la política, on es situen amb preferència els estereotips que circulen en la societat sobre les drogues il·legals i els addictes. Com a problema social, es consideren els diferents tipus de droga i el seu consum en les diferents capes de la població, els rituals que comporta aquest consum i les seves conseqüències a curt o a llarg termini. Com a problema individual, el drogodependent apareix en distints contextos socials segons el tipus de droga que consumeix. Encara es manté en la informació la relació entre cert tipus de drogues i el nivell socio-econòmic. L'addicte a la cocaïna és, sovint, un individu que gaudeix d'una bona posició social, mentre que

l'heroïnòman és freqüentment representat com un delinqüent, un marginat o, en el millor dels casos, un malalt.

L'addicció a la cocaïna no és visible davant la societat: se sap o es sospita que el cocaïnòman pertany als sectors on l'activitat professional exigeix un ritme més intens. De fet constitueix un element de la imatge estereotipada del *yuppi*, d'un cert tipus d'artistes, cantants etc. o, fins i tot, d'alguns polítics.

En canvi, l'addicció a l'heroïna es troba en l'arrel de les preocupacions principals que afecten la societat; l'eradicació d'aquesta droga als barris marginals, la seva associació amb l'increment dels delictes i l'ús de la violència col·loquen els heroïnòmans entre les capes de la població amb menor capacitat econòmica. L'addicte a l'heroïna ni tan sols gaudeix de l'aurèola romàntica que envolta la cocaïna com una substància inspiradora d'artistes i d'escriptors. Les informacions que ressalten l'interès humà de l'esdeveniment tenen en l'heroïnòman el protagonista ideal. Els elements més dramàtics de la vida quotidiana, certs o suposats, poden fer de la mort de cada persona una petita «història» més propera al relat fulletonesc i la crònica de successos que a la realitat.

Els individus apareixen en les informacions com a «models» dels aspectes positius i negatius de l'entorn de la droga. Entre els positius, els esforços individuals i fructífers de rehabilitació, entre els negatius, el testimoni dels drogaadictes que justifiquen la seva addicció pel context familiar i social on viuen. Però els uns i els altres posen de manifest que, al capdavall, la decisió, capacitat i voluntat per a la recuperació és seva.

¿Qui llegeix les notícies sobre drogues?

Els mitjans de comunicació social són la font més important de coneixements per a la majoria de persones i, a llarg termini, aquestes diferents versions sobre la droga arrelen en les opinions i actituds socials. Als qui no han tingut cap contacte directe amb les drogues i el seu entorn, els mitjans de comunicació els forneixen imatges que, amb el temps, afavoreixen la creació d'estereotips i cultiven una determinada comprensió de la realitat. Per a les persones que sí que posseeixen altres fonts d'informació, i han viscut directament o indirectament les experiències relacionades amb la droga i la drogodependència, els mitjans de comunicació poden aparèixer com a fonts d'escassa credibilitat i, sovint, d'escepticisme.

La premsa i els mitjans de comunicació en general, les relacions interpersonals, la immediatesa del problema, la personalitat de l'individu, el seu entorn social, el seu nivell cultural, l'actitud vers la droga, etc. són factors que modelen la percepció personal i col·lectiva de les drogues. No es pot parlar d'un únic «públic indiferenciat», sinó de diversos públics que interpreten les notícies en funció de la realitat i escala de valors dels diferents col·lectius socials a què pertanyen. Des del públic «ben informat» fins al públic que únicament s'interessa pels fets més propers a la seva realitat, hi ha una àmplia varietat de formes d'interpretar i contemplar el problema de la droga. D'altra banda, junt amb la informació diària, coexisteixen molts altres vehicles culturals que també mostren aspectes diferents de

la droga i, àdhuc, contradictoris. Aquest és el cas, per exemple, de la ficció a la televisió⁵, alguns corrents musicals adreçats a la joventut, etc.

Cadascun d'aquests públics selecciona el diari o un altre mitjà que pugui satisfer les seves necessitats i concedeix a la seva informació un grau determinat de credibilitat. En general, es podria afirmar que, a un desconeixement més gran de les drogues, més dependència de la informació dels mitjans de comunicació; i, al contrari, els diferents graus de coneixement de les drogues també possibiliten relativitzar més la informació provinent dels mitjans de comunicació. La informació i els elements que li proporcionen els programes de ficció mostren els distints universos on es mou la droga, però la majoria de persones no té un referent directe a través del qual puguin contrastar la informació que reben.

També les diferents actituds vers les drogues poden modificar el paper que es concedeix als mitjans de comunicació com a fonts d'informació. L'actitud cap a les drogues varia segons els diferents col·lectius socials: en funció de l'edat, del grau de coneixement de les drogues, etc. El 1985, una enquesta realitzada pel CIS sobre «Les actituds i comportament dels espanyols davant el tabac, l'alcohol i les drogues»⁶ va permetre de treure'n la següent conclusió: *hi ha notables diferències en les actituds de la població davant les drogues*. El col·lectiu que podríem considerar més informat i que les ha tastades alguna vegada, no rebutja de provar-ne alguna, com la marihuana i el haixix. La població amb menor nivell d'informació experimenta el mateix rebuig pel haixix que per l'heroïna. Els primers es caracteritzen per ser més conscients del diferent grau de perill que amaga l'addicció a les diferents drogues» (CIS, 1987: 93-94).

Entre els col·lectius més ben informats, els mitjans de comunicació tendeixen a perdre la seva hegemonia com a font principal de la informació. Tenint en compte diferents enquestes realitzades en els darrers anys, la comunicació interpersonal i les relacions en els grups primaris —amics, família, etc.— són fonts importants d'informació entre els sectors més joves de la població i entre les persones que consumeixen habitualment algun tipus de drogues.

⁵ Els estudis realitzats sobre la droga en la ficció televisiva han posat de manifest les diferents formes de presentació dels diferents tipus de drogues. L. Wallack i altres autors (1985), després de l'anàlisi de les sèries de televisió, arribaren a la conclusió que l'alcohol sol aparèixer en contextos i situacions socials en què l'ús d'aquest és acceptat. W. Breed i J. De Foe (1980), després de l'anàlisi d'uns programes d'humor, plantejaren que les «drogues toves» solen gaudir de més tolerància. Finalment, en una anàlisi sobre la imatge del drogaaddicte en les sèries emeses per la RAI, A. Montanari (L. Cancrini, G. Corazzari, S. Lombardo i A. Montanari, 1989) planteja que alguns tipus de sèries, com les policiaques, presenten el problema de la droga amb una concisió excessiva i a través de símbols.

⁶ L'enquesta sobre «Les actituds i comportaments dels espanyols davant el tabac, l'alcohol i les drogues», d'àmbit nacional, es va realitzar entre la població de 15 anys en amunt. La mostra fou de 2.500 persones. L'exposició dels resultats (CIS, 1986; 1987) permet de diferenciar entre les actituds dels col·lectius que prenen habitualment algun dels productes esmentats i els que sols els han tastat algun cop.

El 1978, l'enquesta EDIS (Equipo de Investigación Social) sobre «Joventut i droga»⁷ va donar com a resultat que un 46,7% de la població enquestada rebia la informació sobre drogues a través dels mitjans de comunicació. Contràriament, un 23% afirmava rebre-la d'amics i companys (Comas, 1985: 270). Un any més tard, el 1979, una enquesta realitzada per CIDUR-EDIS per a la Direcció General de la Joventut⁸ assenyalà que, entre els joves de 14 a 25 anys, el 45,1% dels entrevistats acostumaven a rebre la informació d'amics i companys. En canvi, sols el 28,7% la rebien dels mitjans de comunicació. En aquest mateix grup d'edat, els individus que es declaraven consumidors d'algun tipus de droga afirmaven rebre informació, en un 78,3% dels casos, dels amics i companys (Comas, 1985: 87).

D'acord amb aquests resultats, hom podria pensar que la capacitat de la premsa i els mitjans de comunicació en general per influir directament sobre la població està condicionada per la recepció i la interpretació del contingut dels mitjans en cadascun dels col·lectius socials. En els col·lectius menys informats, que depenen de la informació dels mitjans de comunicació, la percepció del problema de la droga i la imatge del drogaadicta pot amplificar-se en la mesura que precisament reben dels mitjans els aspectes més negatius d'aquesta problemàtica. En els col·lectius amb major nivell d'informació, o que han provat algun tipus de droga il·legal en alguna ocasió, la percepció de la droga com a problema social pot diferenciar-se de la imatge, més ajustada a la realitat, que tenen dels drogo-dependents. Finalment, els col·lectius que són consumidors habituals de droga no reben cap influència directa per part dels mitjans de comunicació, encara que la seva imatge social i, per tant, moltes de les opinions i actituds sobre ells, esdevingui afectada directament pels mitjans.

Les drogues il·legals, a través de la premsa i els mitjans de comunicació, s'han convertit en un tema de discussió pública. La consonància de la premsa en el tractament de les notícies sobre drogues il·legals ha fet que la «droga» s'hagi convertit en un problema social objectiu d'urgent solució.

La majoria del públic que no ha tingut un coneixement directe de les drogues ha percebut bàsicament la realitat que s'ha fet visible en els mitjans de comunicació, de manera que l'opinió d'aquest públic sobre la solució del «problema» s'emmarca dins dels paràmetres que ha ofert la informació: l'eliminació de la producció i la repressió del tràfic.

Quan es tracta d'oferir solucions a l'aspecte «social» del problema, es parla de la creació de llocs de treball, la prevenció i la rehabilitació. Tanmateix, algunes de les solucions s'entreueuen ja des d'un bon començament com a solucions quasi impossibles: per un costat, l'eliminació de la producció i la repressió del tràfic a escala internacional resten fora de l'àmbit d'actuació de les institucions estatals; per l'altre, la creació de llocs de treball depèn de la lògica econòmica i del

⁷ L'enquesta d'EDIS fou realitzada per a Càritas Diocesana de Vitòria en aquesta ciutat, dirigida a la població major de 15 anys. Les dades d'aquest treball han estat extretes de l'Informe Joventut (Comas, 1985).

⁸ L'enquesta CIDUR-EDIS es va dirigir al consum de les drogues il·legals. Les dades d'aquest treball també han estat tretes de l'Informe Joventut (Comas, 1985).

desenvolupament social. La persona drogaaddicta es veu atrapada en les contradiccions pròpies del sistema que, encara que el tracti com a malalt, el fet és que el relega al pla dels problemes «estructurals» de la societat.

El públic extreu de la premsa els elements que són més rellevants en la seva pròpia realitat social (segons quina sigui la seva actitud vers la problemàtica de les drogues). Tanmateix, atès l'enfocament eminentment repressiu i institucional dels diaris, les persones drogodepenents no poden extreure de la informació diària elements per a una major comprensió de la seva realitat. Així, no és tan sols la societat, sinó que també és la premsa la que procedeix a una marginació estructural de les persones drogodepenents, en la mesura que els drogaaddictes solament són públicament rellevants, solament són noticiables, si accepten interpretar el paper de víctimes de la societat.

Bibliografía

- ALTHEIDE, D. (1974); *Creating Reality. How TV News Distorts Events*. Sage Publications, Beverly Hills, California.
- DIVERSOS AUTORS (1988); *Drogodependències: experiències d'intervenció a Catalunya*, Diputació de Barcelona, Barcelona.
- DIVERSOS AUTORS (1984); *Drogodependències: un reto multidisciplinar*, Servicio de Publicaciones del Gobierno Vasco, Vitòria.
- BIURRUN MONREAL, J. (1984); «Discurso de los medios sobre las toxicomanías: análisis de un caso», a DIVERSOS AUTORS (1984), tom 2, pp. 425-440.
- BREED, W. i DE FOE, J. (1980); «Mass Media Alcohol and Drugs», a *Journal of Drugs Education*, vol. 10, 2, pp. 135-143.
- CANCRINI, L., CORAZZIARI, G., LOMBARDO, S. i MONTANARI, A. (1989); *La morte apparente. Drogati e spacciatori nella fiction televisiva*, VQPT, Ed. Radiotelevisione Italiana, Roma.
- CENTRO DE INVESTIGACIONES SOCIOLOGICAS (1986); *Actitudes y comportamiento de los españoles ante el tabaco, el alcohol y las drogas (Informes y encuestas del C.I.S.)*, a *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, Nº 34: 243-419, Madrid.
- CENTRO DE INVESTIGACIONES SOCIOLOGICAS (1987); *Actitudes y comportamiento de los españoles ante el tabaco, el alcohol y las drogas, Estudios y encuestas*, núm. 2, C.I.S., Madrid.
- COLOM i FARRAN, J. (1988); «El pla de drogodependències de la Generalitat de Catalunya», a DIVERSOS AUTORS (1988), pp. 539-559.
- COMAS, D. (1985); *El uso de drogas en la juventud. Informe Juventud en España*, Ministerio de Cultura, Madrid.
- GARCÍA NEBREDÁ, B., MENOR SENDRA, J. i PERALES ALBERT, A. (1987); «La imagen de la droga en la prensa española», a *Comunidad y drogas*, Monografía núm. 2, Ministerio de Sanidad y Consumo, Madrid.
- HARTLEY, J (1982); *Understanding News*, Methuen, Londres.
- IMBERT, G. i J. VIDAL BENEYTO (coord.) (1986); «El País» o la referencia dominante, Ed. Mitre, Barcelona.
- MENDOZA BERJANO, R., SAGRERA PÉREZ, M. i VEGA FUERTE, A. (1979); *Bases psicológicas y pedagógicas de la prevención del abuso de drogas a través de la educación*. Tesis Doctoral, Universitat de Barcelona.
- MONTERO SÁNCHEZ, M. D. i PÉREZ TORNERO, J. M. (1986); La crónica de delitos en «El País», a G. Imbert i J. Vidal Beneyto (eds.) (1986), pp. 239-256.
- SCHUTZ, A. i LUCKMANN, T. (1973); *Las estructuras del mundo de la vida*, Ed. Amorrortu, Buenos Aires, 1977.
- TUCHMAN, G. (1978); *La producción de la noticia*, Ed. Gustavo Gili, Barcelona, 1983.
- WALLACK, L. i altres (1985); «Alcohol and Soap Operas: drinking in the light of day», a *Journal of Drug Education*, vol. 15, 4: 365-379.

Abstract

Are Illegal Drugs a Newsworthy Subject in the Press?

The author analyzes the possible factors that contribute to make drugs and its milieu a «newsworthy» event in the press, and then the kind of public potential reader of this news. The factors that make drugs newsworthy are, firstly, the point of view of the journalistic enterprise, that is to say, how valuable it thinks the subject of drugs is compared to other pieces of information according to the distribution of the news in sections and the publication or the omission of the different opinions that are discussed in society. Secondly, the tendency to treat drugs as a subject that stirs from the routine or the spectacular nature of institutional actions to the dramatization of its effects (death because of overdose). And finally, the scenes and the people in drug news. Usually they are not preventive or rehabilitation centres, but repressive institutions and political or criminal scenes. With regard to public potential readers of drugs information, a difference is made between the groups that have been directly related to any aspect of drugs and those who depend entirely on the information they get from the press and from the media in general.

Nota biogràfica

María Dolores Montero Sánchez és Doctora en Ciències de la Informació. Professora de la Facultat de Ciències de la Informació de la Universitat Autònoma de Barcelona i autora de diversos treballs sobre les drogues il·legals i els mitjans de comunicació.
